

„A.D. 313 – Von Carnuntum zum Christentum”, ukazującą wzrost znaczenia chrześcijaństwa w życiu mieszkańców naddunajskiego miasta już od III w. i podłoże, na którym ten proces następował, w tym szczególnie ważną rolę mitraizmu. Ostatnim zaplanowanym punktem programu była wspólna kolacja. Wymieniono wrażenia, pomysły, wizytówki, uściski dłoni i w znakomych humorach powrócono do swoich krajów.

Adam Degler

**IX konferencja numizmatyczna
 „Peníze v proměnách času”
 Valtice, 30 września – 3 października
 2013 r.**

W dniach od 30 września do 3 października 2013 r. odbyła się IX międzynarodowa konferencja numizmatyczna z serii *Peníze v proměnách času*, zorganizowana przy współudziale Moravského zemského muzea w Brnie, Stowarzyszenia Muzeów i Galerii Republiki Czeskiej oraz firmy MARQ z Ostrawy, dofinansowana przez Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej. Tym razem numizmatycy z Czech, Słowacji i Polski spotkali się pod hasłem „Nowe wyniki badań numizmatycznych” w morawskiej stolicy winiarstwa – Valticach, w pięknych wnętrzach Hotelu Zamkowego Hubertus. Program konferencji był bardzo zróżnicowany i nadzwyczaj interesujący, a referaty nierzadko wywoływały żywe dyskusje.

Pierwszy dzień rozpoczął blok tematyczny poświęcony mennictwu celtyckiemu, w ramach którego Jiří Militký zaprezentował referat „Na krawędzi świata Bojów przed upadkiem – uwagi na temat mennictwa w Bratysławie, drachm typu

Tótfalu i lokalnych typów z Oberleiserbergu”. Autor, któremu udało się ostatnio udokumentować znalezisko heksadrachm typu Biatec (z czego dwie nieznanego dotąd typu), w interesujący sposób omówił ostatnią fazę mennictwa celtyckiego w Bratysławie, poruszając także pozostałe zawarte w tytule kwestie. Z kolei Július Fröhlich (*Keltské mince na Slovensku v nepeňažnej funkcii*) przyjrzał się bliżej monetom celtyckim znajdowanym na terytorium Słowacji w okresie ostatnich dwudziestu lat, skupiając się na dwóch znaleziskach z okresu lateńskiego, w których monety pozbawione zostały funkcji pieniężnej (występowały jako dary dla bóstw bądź amulety), rozpatrując to ciekawe zjawisko na szerszym tle.

Po krótkiej przerwie kawowej wystąpił Jarosław Bodzek z referatem „Uwagi na temat genezy mennictwa satrapów w okresie panowania Achemenidów”, w którym wyszczególnił powody, dla których satrapowie w okresie od poł. V w. przed Chr. do końca tego stulecia wybijali w państwie Achemenidów własne monety. Następnie Lenka Vacinová omówiła „Symbole apotropaiczne na monetach greckich”, wykorzystując do tego celu bardzo szeroki materiał porównawczy. Pierwszy dzień konferencji zamknął referat Adama Deglera, w którym autor szczegółowo zbadał „Wątek ossoliński w sprawie skarbu z Boroczy (wykopalisko horochowskie)”, wykorzystując nieznanne dotąd źródła i na ich podstawie rekonstruując losy znaleziska.

Dzień drugi obrad rozpoczął Andrzej Romanowski referatem „Skarb denarów rzymskich z miejscowości Słochy Annapolskie, gm. Siemiatycze, pow. siemiatycki. Uwagi do chronologii napływu skarbów denarów rzymskich na ziemię polskie”, w którym – na podstawie dokonanego w 2010 r. znaleziska denarów, zawierające-

go emisje od Juliusza Cezara do Hadriana – autor zasugerował istnienie nieznanego dotąd strumienia pieniądza rzymskiego, dającego się coraz wyraźniej zaobserwować na ziemiach na północ od limesu w latach 40. II stulecia po Chr. Tematykę tę kontynuował Arkadiusz Dymowski, który omówił „Denary Republiki Rzymskiej i cesarza Augusta z terenu Polski”, opierając się przede wszystkim na wynikach własnych żmudnych badań i próbując dociec przyczyn napływu rzeczonych monet na ziemie polskie. W kolejnym referacie Wojciech A. Łonak przedstawił „Nowe znaleziska monet rzymskich na Śląsku”, a sesję poranną zamknęło wystąpienie Vlastimila Nováka „Świadek walki o władzę w regionie południowo-kaspijskim znaleziony na Morawach: fragment monety Zijaridów ze skarbu z Popůvek”.

Kolejny blok rozpoczął Luboš Polanský wystąpieniem „Nowe typy i warianty ze znaleziska Hradec Králové”, w którym znalazły się denary z imionami Bolesława i Ołdrzycha, jak również stosunkowo duża część monet z legendami pomyłonymi, w tym typy i odmiany dotąd nienotowane. Analiza tego skarbu pozwoliła badaczowi z Pragi na sprecyzowanie, uzupełnienie, a także skorygowanie hipotez odnoszących się do mennictwa czeskiego przełomu X i XI stulecia, co stworzyło z kolei podstawę do dalszej dyskusji. Wywody L. Polanskiego uzupełnił Marek Firkle, przedstawiając „Analizę znaleziska denarowego z Hradca Králové metodą fluorescencji rentgenowskiej”. Niezwykle interesujące było z kolei wystąpienie Jana Videmana o nieco barokowym tytule „Kilka nowych tajemnic dotyczących mennicy w Podivinie. Czy wreszcie niewątpliwy denar Henryka Zdika? (i jeszcze coś więcej...)”. Autor zaprezentował w nim i omówił nienotowane dotąd typy dena-

rów morawskich z 1. połowy XII w. (ich rewelacyjna ikonografia zapewne wkrótce doczeka się opracowania), wiążąc przekonywając jeden z nich (znaleziony w pobliżu Znojma) z biskupem ołmunieckim Henrykiem Zdikiem. Jako następny, a ostatni przed obiadem, wystąpił Tomáš Krejčík, który w swoim referacie „Uwagi na temat znalezisk monetarnych z terenu Łużyc z XI i XII w.” przeanalizował najnowsze ujawnione źródła monetarne z interesującego go obszaru.

Część poobiednią rozpoczął Witold Garbaczewski, zastanawiając się „Czy denar epigraficzny Władysława II (Cach 601) jest rzeczywiście pamiątką koronacji?” i dochodząc do wniosku, że oryginalny wygląd tej monety ma najprawdopodobniej związek z wysłaniem do Bizancjum w 1165 r. Heleny, wnuczki Władysława II, zaręczonej z Piotrem Komnenem, synem cesarza Manuela. Referat zatytułowany „Późnoredniowieczne mennictwo dominium Żary (Żarow) na Dolnych Łużycach – nowe odkrycia” wygłosił następnie Borys Paszkiewicz. Na podstawie ujawnionych ostatnio znalezisk, znacznie korygując wcześniejsze, XIX-wieczne jeszcze ustalenia, badacz ten wysunął nowe hipotezy dotyczące mennictwa na obszarze, który dotąd leżał raczej na peryferiach zainteresowań numizmatyków. Jako ostatnia w omawianym bloku wystąpiła Dagmar Grossmannová z referatem „Interesujące emisje w morawskich skarbach z XIII w. – przyczynek do typologii monet morawskich”. Przeprowadzona przez autorkę szczegółowa analiza zarówno najnowszych, jak i starszych, publikowanych już znalezisk, wzbogaciła korpus monet morawskich o nowe typy oraz warianty małych i średnich brakteatów z okresu panowania Przemysła Otokara II i jego syna Wacława II.

Ostatni blok drugiego dnia konferencji rozpoczął Roman Zaoral referatem „Kilka uwag na temat obiegu czeskich florenów w późnośredniowiecznej Italii”. Badania w rzymskich archiwach i muzeach, analiza zarówno źródeł pisanych, jak i znalezisk z terenu Włoch, dały autorowi podstawę do wysunięcia hipotez dotyczących dróg przenikania złotych i srebrnych monet czeskich na terytorium Italii i ich roli na jednym z największych światowych rynków. Kolejny referat „Znalezisko średniowiecznych monet z końca XIV lub początku XV w. z Dolnych Orešian” przedstawił Marek Budaj (napisany we współpracy z Alešem Švecem, który do Valtic nie dojechał). Jako ostatni drugiego dnia wystąpił Miroslav Myšák, prezentując „Medale arcybiskupów i biskupów z rodu von Schönborn w zbiorze zamkowym w Kromieryżu”.

W środę, trzeciego dnia konferencji, jako pierwsi swój referat „Świadectwo szczególnej technologii w pokrywaniu fałszywych parvusów Waclawa II” przedstawili Lukáš Richtera, Jan Cihlář, Martin Zmrzlý i Tomáš Smělý. Następnie dwóch pierwszych z wymienionych wyżej autorów wystąpiło z referatem zatytułowanym „Nowa rewizja tablicy groszy praskich Jana Luksemburskiego [z publikacji Karel] Castelina”. Blok poranny zakończył Ján Hunka referatem „Znaleziska fenigów wiedeńskich ze Słowacji – nowe odkrycia”, w którym zwrócił uwagę na intensyfikację skarbów z monetami tego typu w ostatnich dwudziestu latach.

Sesję południową – tego dnia, ze względu na wycieczkę, ostatnią – rozpoczęli Aleš Navrátil i Kamil Smíšek, którzy przedstawili referat „Nowe znaleziska numizmatyczne z zamku Špilberk – badania archeologiczne Muzeum Miejskiego w Brnie z 2011 r.”. Poczynione w czasie

badania odkrycia dały autorom podstawę do przypuszczeń, że w 2. połowie XV w. działała na zamku fałszerska mennica. Kolejny odczyt „Zmienne kursy walut środkowo-europejskich w połowie XVI w.” wygłosił Petr Vorel, przedstawiając zawarty w tytule problem z podziałem na wielkie transakcje handlowe i płatności codzienne na rynku lokalnym. Bardzo interesujący przyczynek do historii mennicy w Kutnej Horze przedstawił następnie Tomáš Smělý w referacie „Matěj Šlegl – nieznany rytownik mennicy kutnohorskéj w okresie przed bitwą pod Białą Górą”.

Ostatni dzień konferencji rozpoczęły wystąpienia związane z 200-leciem bitwy pod Lipskiem. Miroslav Hus przedstawił odczyt „Waluta szwedzka w okresie ostatnich Oldenburgów i pierwszych Bernadotów (1798–1855)”, z kolei Irena Bukačová wygłosiła referat „Pomnik Bitwy Narodów w Lipsku na monetach oraz medalach i jego współtwórca Franz Metzner”. Następnie Jan Boublík w interesującym wystąpieniu „Otakar Španiel a powstanie pierwszych monet czechosłowackich” przybliżył postać tytułowego bohatera i omówił jego uwieńczone sukcesem niełatwe starania o przefinansowanie własnych projektów stempli, użytych do bicia monet państwowych.

Po przerwie kawowej odczytano dwa ostatnie referaty valtickéj konferencji. Krzysztof Filipow zaprezentował temat „Żołnierze polscy wyróżnieni czechosłowackimi orderami i odznaczeniami podczas II wojny światowej”. Autor omówił poszczególne wyróżnienia, wyjaśnił powody ich przyznawania, przytoczył nazwiska najwybitniejszych odznaczonych, wspominał także o żołnierzach czechosłowackich, którzy wyróżnieni zostali polskimi orderami i odznaczeniami. W wystąpieniu „Stosunki pieniężne a rodzina miedzio-

rytnika Jana Jerzego Balzera” Dagmar Kašparová i Jan T. Štefan, uwzględniając przede wszystkim nowe zapiski archiwalne i informacje z literatury, zwrócili uwagę na finansowe tło działalności wymienionej w tytule rodziny (testamenty, pożyczki, rozmaite transakcje) w okresie od połowy XVIII do lat 60. XIX w.

Konferencji towarzyszyło zebranie Komisji Numizmatycznej Stowarzyszenia Muzeów i Galerii Republiki Czeskiej, jak również dwie wycieczki: jedna po zamku w Valticach, druga po kompleksie zamkowo-parkowym Lednice. Drugiego dnia imprezy, wieczorem, organizatorzy zaprosili uczestników na *společenský večer*, dając im możliwość poznania pasjonującej historii morawskiego wina, jak również zasmakowania miejscowych specjałów. Organizowane natomiast już nieoficjalnie wspólne spotkania przyczyniły się do zacieśnienia międzynarodowych kontaktów naukowych, jak również skrytalizowania teorii, które rozwijane będą niewątpliwie przy okazji następnych konferencji.

Witold Garbaczewski

XV Ogólnopolska Sesja Numizmatyczna w Nowej Soli

Nowosolskie Muzeum Miejskie wraz z Zespołem Studiów Numizmatycznych Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk zorganizowały, w trzy lata po poprzedniej, XV sesję. Można wprawdzie wahać się, czy liczba 15 jest dostatecznie okrągła, by wyznaczać jubileusz, ale wszelkie wątpliwości rozstrzyga to, że pierwsza sesja nowosolska odbyła się 15–16 listopada 1963 r., a więc przed pół wiekiem. Drugim jubileuszem, który wymaga

odnotowania, jest 450-lecie Nowej Soli, miasta, które od początku jest gospodarzem ogólnopolskich sesji numizmatycznych. Jubileusz miasta nadał sesji bardziej uroczystą i okazałą formę niż zazwyczaj.

Oficjalna nazwa pierwszej sesji brzmiała „I Śląska Sesja Numizmatyczna w Nowej Soli, Moneta polska na Śląsku”, kolejne niezbyt konsekwentnie nosiły w nazwie przymiotnik „Ogólnopolska” lub go pomijały. Można sądzić, że nikt z uczestników sesji „Moneta na Śląsku” nie przypuszczał, że daje początek tak trwałemu przedsięwzięciu. Pierwsze sesje omawiały kolejno monetę poszczególnych ziem polskich, poczynając od Śląska, potem kruszce monetarne — złoto i miedź, ile że srebro byłoby problemem zbyt ogólnym — a kolejne, od VIII, różne specyficzne zagadnienia numizmatyczne, związane z walorami źródłowymi zabytkowych monet (*Mennice, mincerze, techniki mennicze, Mennictwo miejskie w Polsce, Pozaekonomiczne funkcje monet, Fałszerstwa i naśladownictwa monet, Znaleziska monet i metody ich badań, Stempel monet. Obraz a słowo*). XIV sesja sięgnęła do problematyki bardziej zasadniczej, pytając o *Upięknienie — kiedy moneta staje się pieniądzem*. W tej linii utrzymał się kolejny, zaproponowany przez Zespół Studiów Numizmatycznych temat: *Moneta czasów kryzysu — moneta czasów pomyślności*, nad którym obradowano w Muzeum Miejskim w Nowej Soli w dniach 17–18 października 2013 r. W założeniach programowych sesji, oceniając jako złudne przekonanie, że cykle koniunkturalne charakteryzują dopiero gospodarkę kapitalistyczną, postawiono pytanie, w jaki sposób poprzez monetę możemy odczytać okresy pomyślności i kryzysu posługujących się nimi społeczności.